

Юрій Крамаренко,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЕРЕДБАЧУВАНOSTІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ НОРМ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Принцип верховенства права є не тільки одним із головних орієнтирів для формування єднання між країнами й забезпечення і розвитку прав людини та основоположних свобод, як це зазначено у преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], але, мабуть, і таким принципом, що викликає найбільше дискусій та вміщує в себе багато інших принципів та засад [2,3]. Так, в Рішеннях Конституційного Суду України до елементів верховенства права відносяться принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, «оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» [2].

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс передбачає, що «кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [4].

Враховуючи зміст принципу верховенства права, зосередимо увагу на таких його елементах як «правова передбачуваність» та «правова визначеність», які, відповідно до абзацу третього пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005, «необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано, тобто набуте право не може бути скасоване, звужене» [5]. Хоча це рішення не стосувалось кримінально-процесуальних правовідносин, проте вказані елементи мають значення і для кримінального провадження.

Так, у кримінальному провадженні, незважаючи на досить широке коло учасників, основні «змагальні» відносини існують між стороною обвинувачення та стороною захисту. При цьому сторона обвинувачення, з одного боку, маючи можливість приймати процесуальні рішення та керувати процесом під час досудового розслідування, а також також маючи суттєвий вплив на перебіг судового провадження, з іншого - обмежена у виборі способів самостійної поведінки та має більш «високу вартість» процесуальних помилок та

упущень. З точки зору забезпечення прав та основоположних свобод це є цілком зрозумілим та логічним, проте намагання захистити права не повинно схилитись у бік створення можливості уникати відповідальності. Тобто забезпечення непорушності прав людини не повинно вступати у протиріччя із принципом невідворотності кримінальної відповідальності та заборонаю зловживання правами. Так, якщо припустити, що в одному зі ста судових випадків особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, уникне відповідальності і про цей випадок стає відомо широкому загалу, то фактично це зводить нанівець інші 99 випадки та створює у суспільстві помилкове переконання у безкарності, незахищеності або навіть заохочує інших до вчинення кримінальних правопорушень чи протиправної поведінки.

Аналізуючи судову практику щодо застосування норм кримінального та кримінального процесуального права, можна побачити, що процесуальні порушення чи помилки сторони обвинувачення під час досудового розслідування призводять до виправдувальних вироків. Так, наприклад, згідно обставин справи, зазначених в огляді судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за листопад 2020 року, «за вироком місцевого суду ОСОБА_1, депутат сільської ради, визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК. Апеляційний суд вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

Позиція ККС: судові рішення судів першої та апеляційної інстанції скасовано, а кримінальне провадження за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, закрито на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді та вичерпано можливості їх отримати.

Обґрунтування позиції ККС: на думку колегиї суддів процедуру повідомлення про підозру відносно ОСОБА_1, депутата сільської ради, було здійснено з порушенням вимог ст. 481 КПК та без урахування положень ст. 480 КПК.

З матеріалів кримінального провадження не вбачається, що повідомлення про підозру ОСОБА_1, депутату сільської ради, у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, здійснено повноважним прокурором. Прокурор місцевої прокуратури не зазначений серед прокурорів, повноважних повідомляти про підозру депутату місцевої ради за приписами ст. 481 КПК.

Правовим наслідком повідомлення про підозру ОСОБА_1 неуповноваженою на те особою є непритягнення її до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом» [6].

Слід вказати, що виправдувальні вирoki це цілком закономірна практика і в Україні їх кількість не сягає значних масштабів, проте такі вирoki, особливо по провадженнях що мають суспільний резонанс чи стосуються особливо небезпечних для суспільства кримінальних правопорушень, вказу-

ють на недоліки перш за все у сфері законодавства (законотворчості) та готовності судової та правоохоронної системи до викликів сучасності. Так, у 2020 році Голова Верховного Суду В.І. Данішевська наголошувала, що «поки адвокатура буде сильнішою за прокуратуру, ми не зможемо забезпечити обвинувальні вироки», при цьому вказаний вислів викликав певні обурення з боку правників [8]. Такі факти та публічні звернення свідчать про те, що питання балансу між непорушністю прав і свобод людини та невідворотністю відповідальності має для нашої країни не тільки законодавче, а й суспільно-політичне значення.

Таким чином можна зазначити, що такі елементи принципу верховенства права як «правова передбачуваність» та «правова визначеність» мають ключове значення для реалізації прав усіма учасниками будь-яких правовідносин. Слідчий та прокурор, як сторона кримінального провадження, повинні мати можливість передбачати наслідки своїх процесуальних дій та рішень і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що в свою чергу зможе позитивно вплинути не тільки на якість здійснення кримінального провадження, а й рівень довіри до судово-правоохоронних органів.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>.

3. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05#Text>.

6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) Рішення, внесені до ЄДРСР, за листопад 2020 року. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_VS_11_2020.pdf.

7. Голова ВС: «На суди нападають усі, тому не можна очікувати від суддів якогось прориву». URL: https://zib.com.ua/ua/142970-na_sudi_napadayut_usi_tomu_ne_mozhna_ochikuvati_vid_suddiv_y.html.

8. РАУ закликала голову Верховного Суду спростувати позицію стосовно адвокатів або подати у відставку. URL: <https://unba.org.ua/news/5605-rau-zaklikala-golovu-verhovnogo-sudu-sprostuvati-poziciyu-stosovno-advokativ-abo-podati-u-vidstavku.html>.